

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

7 + restarea

490-7

3

Vien'a,
1. Iuniu
1867.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a. lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

Nu
11

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domni corespondinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespondintiele nepublicate se voru arde. Serisori anonime nu se primescu.

Anulu
III.

CUPRINSULU: Studie istorice despre cért'a basericésca in privinti'a botezului ereticiloru (urmare). — Fragmentu istoricu besericescu, (deciplatu din manuscrise de ale lui Samuilu Clainu) (finea). — Instructiunea in scofa populara se baséza pre intuitiune. — Unu actu demustratoriu de o grigia adeveratu pastoralu. — Corespondintia: Blasiu (serbarea dílei de 3/15 Maiu.) — Ochire prin lumea politica. — Varietati.

Studie istorice

despre cért'a basericésca in privinti'a botezului ereticiloru.
(urmare.)

§. 6. S. Ciprianu si cei dinpreuna cu dinsulu au socotitu, ca intrebarea acést'a se tiene de disciplina.

Dupa-ce am aretatu, ca decretulu santului Stefanu I. n'a cuprinsu in sine vréo definitiune dogmatica, ni se ivesce intrebarea, ca ce au socotitu Ciprianu si cei dinpreuna cu dinsulu despre insemnatatea dátinei de a rebotezá pre eretiei? Respundu, ca cutóteca din unele locuri ale lui Ciprianu s'ar paré, cumca dinsii aru fi tienutu intrebarea acést'a de dogmatica: totusi cu multu mai apriate suntu documentele, atátu ale lui Ciprianu câtu si ale lui Firmilianu, decátu se nu ne potemu convinge din ele despre aceea, ca dinsii intr' adeveru au fostu de acea parere, precumca intrebarea acést'a ar fi disciplinaria, in carea feliuritele baserici potu urmá dátinele primite din betrani. Si intr' adeveru:

1) Ciprianu in scrisórea sa càtra Magnu apriatu díce, ca „nu vre se prejudece sentimentulu nimerui, ca fiescecare se sentiésca ce i se va paré, si se faca precumu va senti.“ Si dreptu acést'a in sinodulu III. de la Cartagen'a, vorbindu despre lucrulu acést'a, provóca pre parinti, ca fiacare se-si dee parerea sa, „nu judecandu, neci departandu de la impartasire pre nimene, déca altcumu ar senti.“ Mai apriatu deslucisce insa Ciprianu parerea sa intr'o scrisórea càtra Stefanu I. indreptata, in carea díce, ca intrebarea acést'a e un'a dintre acele, in cari „suntu dedati unii a retiené nesce dátine, ce sustau pre la dinsii, fàra ca se se strice intre confrati legatur'a pazei si a concordíei.“ — Dintru aceste vede fiacine, ca Ciprianu n'a potutu se tiene de dogmatica o intrebare, despre carea díce, ca fiacine póte senti precumu vre, si ca fiacare parte póte pastrá dátin'a apucata, fàra se se strice prin acést'a pacea.

2) Firmilianu apoi in scrisórea sa càtra Ciprianu asémene intrebarea acést'a cu intrebarea despre tienerea pasciloru si cu alte dátine disciplinariae, „cari in mai multe provincie dupa feliurimea locuriloru si a numiriloru se deosebescu.“

§. 7. Cutóteca intrebarea acést'a in sine este dogmatica, totusi nu se póte invinui Stefanu I. pentrucà n'a adusu judecata definitiva preste dins'a.

Fiendu credintiosu detorintiei de a insirá intemplàrile dupa adeverulu lor, am aretatu, cumca Stefanu

I. neci o definitiune dogmatica n'a adusu in privinti'a intrebarei despre botezulu ereticiloru, si cumca Ciprianu cu cei de o parere cu dinsulu a socotitu intrebarea acést'a de disciplinaria. Si cu aceste pare-mi-se ca facundu destulu deregatoriéi unui istoricu, n'asi fi detoria a atinge intrebarea dogmatica, ci asi poté lasá incercàriloru altoru pene mai iscusite in specialitatea acést'a campulu frumosu de a aretá, ca pentru-ce n'a avutu dreptu s. Ciprianu? si pentru-ce nu se potu botezá denou ereticii acei'a, carii au primitu botezulu in numele preasantei Treime? — Fiendu insa scopulu studiiloru acestor'a lamurirea ideelor, infaciosiarea adeverulu, ca la lumin'a acestui'a se se respésca barem in parte céti'a cea instrainatória, ce s'a intaritu intre fratii de unu sange: aflu cu cale a espune aici pescurtu argumentele, pre cari radimandu-se baseric'a catolica a edisu in sinodulu ecum. de la Tridentu,¹⁾ ca „déca va díce cinev'a, ca botezulu, carele se dà prin eretici in numele Tata-lui si alu Fiului si alu Spiritulu s. cu cugetu de a face aceea ce face baseric'a, nu este botezu adeveratu, se fia anatema.“

Canonulu acést'a are temeulu seu nemisicatu in invetiatur'a neintrerupta a basericei lui Christosu, in urm'a carei'a se tiene, ca nu e de lipsa credinti'a in slugitoriulu seau ministrulu sacramentelor, spre a le conferi acele cu validitate, si ca prin urmare este adeveratu botezulu acél'a, carele se dà ceidreptu prin eretici, dara dupa ronduiél'a lui Christosu. Lapedarea invetiaturei acestei'a a fostu temeulu, pentru carele s'au desbinatu Donatistii decàtra trupin'a basericei; si déca lápeda cinev'a pe Donatisti si primesce invetiatur'a santului Augustinu si a altoru ss. parinti, carii au osenditu pre schismaticii acesti'a, nu precepu cumu póte unulu ca acést'a respinge botezulu ereticiloru datu dupa modalitatea prescisa, candu acesti ss. parinti pana intr'unulu toti au primitu de bunu unu atare botezu alu ereticiloru?

Dar nu numai de la s. Augustinu incóce a primitu baseric'a botezulu ereticiloru, ci, precumu am doveditu mai susu, traditiunea apostolica si praes'a neintrerupta a basericei pana la sínódele din Iconiu si Sinad'a in Asi'a, ear in Afric'a pana la tempurile lui Agripinu, a fostu, ca ereticii botezati dupa modrulu prescisu in evangelia se se primésca fàra a se botezá denou. Acést'a marturisescu si Firmilianu si cei impreuna cu Ciprianu,

¹⁾ Can. 4. de baptismo.

si ca parinti ai bisericeii suntu adeverati martori ai traditiunei stravechie si ai praxeii neintrerupte, cutóteca dinsii socotiá, cà altcumu ar trebú se se intemple. Care lucru ca se se intieléga mai bine, e de sciutu, cà ss. parinti in unele suntu martori ai traditiunei, in altele apoi suntu numai ómeni invetiati seau filosofi. — Candu ne propunu ei in modu istoricu nescelucruri, cásícumu acele aru fi descoperite de la Ddieu si cásícumu acele s'aru contiené in invetiatur'a de obsce a bisericeii intregi, atunci ss. parinti suntu martorii traditiunei si se bucura de acea auctoritate, ce se cuvine parintiloru si invetiatoriloru bisericeii; deórace credinti'a crestinésca se radíma pre descoperirea cea ddieésca, descoperirea in sa, fiendu o intemplare, numai prin marturie se póte dovedi, ear necicandu prin desbateri doctrinale si argumentári. Candu apoi parintii argumenté dia, atunci nu se deosebescu de filosofi, carii numai de acea auctoritate se bucura, carea si-o elupta síe-si prin argumentele aduse inainte. — Drept' aceea episcopii resariteni si africani marturisindu vechimea datinei bisericeii de la Rom'a, suntu martorii traditiunei, adeca inzestrati cu caracterulu acel'a, in urm'a carui singuru se potu tiené si trebue se se tiena de parinti ai bisericeii, si ca atari intarescu adeverulu botezului ereticiloru. Dincontr'a nesuindu-se a restorná prin argumentári valórea botezului acestui'a, ni se infaçiosié dia ca nescel ómeni invetiati, caror'a nu suntemu detori cu acea cucernicia, cu carea suntemu dedati a ne portá in pivinti'a parintiloru bisericeii. ¹⁾

La tóte aceste mai adauga-se si auctoritatea bisericeii resaritene, carea din timpurile cele mai vechie mai cà pana in dílele nóstre neintreruptu s'a obicínuitu a primí pre eretici cu singur'a miruire, fàra ca se se boteze dinsii denou, precumu se vede din telcuirile lui Balsamon si Zonar'a facute la documentele, ce suntu cu pivintia la intrebarea acést'a, cumu si din tóte euchologiele esíte mai inainte la lumina, carii contienu sentimentulu si pracs'a bisericeiloru din resaritu. — Neci se nu se díca, cà resaritenii inainte de acést'a nu botezáu denou pe eretici din nu sciu ce feliu de economia; carea de a avutu locu pre timpurile santului Vasiliu, se póte precepe, càci acestu s. parinte erá de parerea aceea, cumca intrebarea acést'a inca p'atunci nu a fostu otaritata, ²⁾ si pentru acea doriá se se tiena unu sinodu in treb'a acést'a si se se puna lege. Dar de candu a inceputu a avé putere de lege canonulu 7 alu sinodului ecum. II. in bisericele resaritului, nu sciu cumu se póte díce, cà resaritenii nu botezáu denou din economia. Neci scrietorii grecesci mai susu atinsi nu se radíma pre economia, a carei pricina a incetatu atunci, candu a apusu predomnirea sectelor Arianiloru, Macedonianiloru si a altoru eretici; ci se radíma pre canonulu acumu amintitu alu sinodului II., fàra ca sub restempulu in florirei puterei bizantine sub Iustinianu, si apoi pe timpurile sinodului de la Trul'a si de atunci mai pana in dílele nóstre, se se fia potutu introduce in bisericele resaritene dátin'a de a botezá denou pre eretici. — Am dísu „in bisericele resaritene,“ pentru cà nu se póte negá, cà ici cólea s'au aflatu intre Greci si de acei revnitori nestemperati, carii, precumu marturisesce Inocentiu III. in sinodulu IV. ecum. de la Lateranu, nu s'au sfiitu a botezá denou pre cei botezati de latini. ³⁾ Dar acesti'a au fostu puçini, si indresné l'a acestor'a necidecumu ne infaçiosié-

dia sentimentulu bisericeiloru resaritene. — De se adauga dara la cele mai susu epuse si auctoritatea bisericeii resaritene, apriatu se vede, cà cu totu dreptulu s'a adusu canonulu amintitu in sinodulu de la Tridentu, fiendu acel'a intemeiatu pre traditiunea apostolica si pre dátin'a bisericeii intregi, si cà prin urmare intrebarea acést'a in sine luata este intru adeveru dogmatica. —

Dar déca obiectulu in sine e dogmaticu, pentru-ce a lasatu Stefanu I. ca atâte stralucite bisericeii se-lu socotésca de disciplinariu? De ce nu a adusu judecata definitiva in treb'a acést'a, candu elu ca capulu bisericeii a trebuitu se puna stavila latírei gresiélei acesteii'a si se impiedece, ca se nu se dee indesiertu botezulu la nenumeratii eretici, carii in eresulu loru au fostu primitu botezulu lui Christosu, precumu a facutu mai tardíu Celestinu I. osendindu pre Nestoriu, si Leone I. aducundu judecata preste invetiatur'a lui Eutichiu in renumit'a scrisórea sa càtra Flavianu? — La acést'a respundu, cà in obiectulu acést'a (carele cutótece se tieneá de credintia, dar diferindu in privinti'a-i parerile multoru episcopi santi si invetiati ai bisericeii, pana atunci'a nu erá otaritu cu o judecata definitiva,) Stefanu I. asia si-a stemperatu decretulu seu, ca prescriendu prin ordinatiune si prin amenintiarea lipsirei de la impartasíre dátin'a bisericeii de la Rom'a, carea erá intemeiata pre adeveru, se se ingrigésca de pastrarea invetiaturei cei adeverate. S'a retienutu in sa de a aduce judecata definitiva din economia, pentru neinvoirea a loru nenumerati episcopi din mai multe tienuturi, ca se nu fia silitu a-i lipsí de impartasírea si unitatea bisericeii. Ear dogm'a in sa si a lasatu o nedetiermurita, asia càtu déca cinev'a i-sar improtoví, se se póta socotí de neascultatoriu si indresnetiu, mai alesu déca s'ar lasá la vorbe ocaritórie in contr'a maimarelui seu; dar pana-ce ar remané dogm'a nedetiermurita, se nu se póta deduce din improtovire, cà unu atare ar fi parasitu unitatea credintiei seau cà ar fi creditu a nu fi de lipsa unitatea cu scaunulu apostolicu ori cu credinti'a propusa si detiermurita prin pap'a de la Rom'a. ⁴⁾ —

Din cele pana acumu espuse se vedesce, cà in cérta acést'a bisericeésca, carea intru adeveru s'a intemplatu, Stefanu I. dupa traditiunea apostolica si dátin'a stravechia a primitu de bunu botezulu tuturoru ereticiloru, carii botezáu in numele preasantei Treime. Ciprianu dincontra impreuna cu Firmilianu si ceialalti episcopi, socotindu cà intrebarea acést'a e inca sub cérta si cà pentru acést'a fiacare ar fi liberu a urmá parerea si dátin'a bisericeii sale, sustieneá, cà toti ereticii fàra deosebire trebue se se reboteze, neci vrura a se plecá decretului lui Stefanu I., care decretu altcumu neci nu contieneá vreo definitiune dogmatica, ci s'a amenatu otarirea acést'a finale pana la alte timpuri mai favoritórie, precandu edicerea respicata a adeverului dogmaticu n'ar fi adusu cu sine urmárele acele triste, cari se poteá asteptá pre timpurile lui Ciprianu. — Cu aceste mi-se pare cà am implinitu cele ce am promisulu in inceputu in privinti'a partei antáie a studiiloru acestor'a, si credu cà cetitoriulu nepreocupatu va poté cumpení si din aceste, óre intemeiata e deducerea scurta la §. 1. facuta, seu ba?

Capu II.

Provedinti'a ddieésca, carea cu o intieleptiune nespusa ocarmuesce intemplantile lumei acesteii'a, scie

¹⁾ Vedi: Perrone. Prael. theol. t. VI. tract. de sacramentis in genere c. 3. prop. 1.

²⁾ Can. 47. ad. Amphil.

³⁾ Decretal. l. 3. t. 42. de baptismo. c. 6.

⁴⁾ Ballerinii De vi ac ratione primatus, c. 13. §. 4. n. 15.

se scóta cev'a folosu pentru omenime chiaru si din intre-prinderile cele mai periculóse si stricatióse. Asia gonirile cele cumplite, pornite de imperatii pagani asupr'a crestiniloru in cele trei secle de la inceputu, ni-au datu a mana argumentulu acelu neresturnaveru pentru dove-direa inceputului ddieescu alu religiunei crestine, carele se scóte din multímea, feliurimea, statornicí'a si san-tieni'a martoriloru ucisi pentru Christosu. Eresurile escate in feliurite tempuri au datu prelegiu basericeí, a propune totu mai lamuritu si respicatu adeveturile cre-dintiei concredinte de Christosu basericeí sale spre pastrare. Nu altcumu si cért'a in privinti'a botezului ereticiloru dupa principiulu „contraria juxta se posita magis elucescunt“ intru o atare lumina o-a asiediatu in-vetiatur'a basericeí, incátu te cuprinde mirarea, cà se afla inca si in dílele nóstre de acei revnitori nestempe-rati, carii aru dorí din sufletu se te boteze denou, déca ti-se intempla se fii dintre cei uniti cu baseric'a catolica a Romei, numai din cuventu, cà te socotescu a fi ere-ticu impreuna cu latinii.

Lasandu la o parte aici respunsulu mai prelargu la întrebarea, cà óre care din dóue este in mai mare periclu de a se uscá de ventulu ardiatoriu alu eresuri-loru: buciumpul óre alu basericeí catolice, carele capeta nutrementulu seu din „*radecin'a*“ toturoru baserice-loru,¹⁾ adeca de la scaunulu apostolicu alu basericeí Romei, pre carea, dupa promisiunile Domnului, nu o voru invinge portile cele sumetie ale iadului;²⁾ seau ramurile cele taiate decátura trupin'a basericeí, cari nu-mai pana atunci au avutu viatia intru sine, precumu aréta istorí'a, pana candu capetá din tempu in tempu suculu invetiaturei ceresci de la acelasi scaunu aposto-licu? Lasandu, dícu, la o parte acést'a întrebare, vreu numai spre mangaiarea fratiloru nostri de alta parere se demustru, cumca si in casulu acel'a, candu noi esti latino-cugetatori, va-se-díca unitii, amu fi eretici, pre-cumu ne tienu domní'a loru, totusi suntemu crestini botezati dupa ronduél'a lui Christosu, si asia ne-amu poté apropiá unii càtra altii, fàra de a cugetá se ne bo-tezàmu mai antáiu denou unii pre altii. Si acést'a o voiú face, aducundu inainte si deslucindu cu ajutoriulu lui Ddieu argumentele atátu ratiunale câtu si istorice, pre cari radimandu-se fratii nostri de alta parere socotescu a poté lapedá botezulu, carele lu-primimu noi in intie-lesulu Evangheliei lui Christosu.

§. 8. Din s. scriptura nu se póte dovedí, cà botezulu in numele preasantei Treime primitu de la ereticii nu ar fi bunu.

„Eu am seditu, díce marele apostolu alu neamuri-loru³⁾, Apolos a udatu, eara Ddieu a facutu crescerea; pentru aceea neci celu ce sedesce este cev'a, nici celu ce uda, ci Ddieu celu ce dà crescerea.“ Din aste cu-vente apriatu se vede, cà precumu arboriloru nemic'a nu le strica reutatea acelor'a, prin manile caror'a s'au seditu: asia nu potu suferí scadere prin pecatulu altor'a cei ce cu lucrarea ómeniloru reutatiosi s'au altuitu in Christosu. Drept' aceea, precumu au invetiatu din Evangeli'a santului Ioanu⁴⁾ parintii basericeí, Iud'a Iscarioténulu inca a botezatu pre mai multi, dintre carii in sa despre nimenea nu cetimu se fia fostu botezatu denou, asia câtu despre acést'a fórte frumósa regula ne

a lasatu in scrisu s. Augustinu, dícundu: „A datu bote-zulu Iud'a, si dupa Iud'a nu s'au botezatu denou; a datu botezulu Ioanu, si dupa Ioanu s'au botezatu denou.“¹⁾ Pentrucà de s'a datu prin Iud'a, botezulu erá a lui Christosu; ce s'a datu in sa prin Ioanu, a lui Ioanu erá. Nu prepunemu noi pre Iud'a lui Ioanu, ci prepunemu cu totu dreptulu botezulu lui Christosu, cutótecà prin manile lui Iud'a s'au datu, botezului lui Ioanu, cutótecà prin manile lui Ioanu s'a datu.“²⁾

Acést'a este invetiatur'a santei scripture. Acei'a in sa, carii se nesuescu a aflá in s. scriptura nu intiele-sulu acel'a, care lu-are dins'a intr' adeveru, ci care aru dorí dinsii se lu aiba, dícu:

1) S. apostolu Paulu in cartea sa càtra Efeseni striga³⁾: „Unu Domnu, o credintia, unu betezu.“ Dara ereticii n'au credintia, asiadara nici botezu. — Nime nu o trage la indoíela, cà unulu e botezulu rónduitu de Chri-stosu; dara dícemu, cà e totu atát'a ori de cine se dà acel'a, seau in baseric'a catolica seau afara de baserica. E dreptu, cà ereticulu a pierdutu credinti'a; dar dintru acea, cà cinev'a si-a pierdutu credinti'a, nu urmédia, cà a pierdutu si botezulu, carele nu aterna de la voi'a libera a omului, precumu aterna de la acést'a voia credinti'a subiectiva. Ereticulu se afla afara de baserica; dara botezulu, care lu-dà, nu e unu botezu strainu, nu e botezulu lui, ci e botezulu lui Christosu, si drept' aceea e unu botezu adeveratu, cutótecà se intempla afara de baserica.

2) Botezulu iérta totdeodata si pecatele; in sa pote-rea de a iertá pecatele o-a datu Domnulu Christosu sin-guru numai apostoliloru:⁴⁾ deci ereticii nu potu se aiba poterea acést'a, si prin urmare nici potu botezá.⁵⁾ — Obiectiunea acést'a mesteca dóue lucruri, cari nesmintitu cauta se se deosebésca. Adeca alt'a e tain'a botezului in sine luatu, si alte-su urmàrile botezului. Botezulu se dà prin ómeni ca prin nesce unelte; ear urmàrile botezu-lui, adeca charulu celu santítoriu si iertarea pecatelor, vinu de la Ddieu, carele póte se impartiésca darurile sale si prin unu subiectu nevrednicu. Drept'aceea póte se dee botezulu fiacare omu, inca si paganulu, déca nu-mai vre se faca aceea ce face baseric'a, si poterea acé-st'a nerestrinsa in privinti'a slugitoriului botezului se recere deaceea, pentucà botezulu e neaperatu de lipsa spre mantuire. De primesce in sa cinev'a botezulu din vin'a sa intr'un'a din sectele ereticiloru, darulu botezului, care l'a capetatu, remane in dinsulu fàra de efectu pana atunci'a, pana candu dinsulu pune piedeca lucrarei cha-rului ddieescu prin petrecerea sa vinovata in eresu. Piedec'a acést'a se delatura si lucrarea charului botezu-lui se adeverece in data, dupa-ce, pocaindu-se de retaci-rea de mai inainte, pasiesce in sinulu basericeí. Dar chiaru pentru acea, cà prin acést'a botezulu primitu mai inainte de sine se face lucratoriu, nu se póte dá denou botezulu.

Si intru acést'a a gresítu s. Ciprianu si cei din-preuna cu dinsulu, cà au socotitu, cumca Stefanu I. ar intarí, cà prin botezulu ereticiloru s'aru iertá pecatele. In sa cugetulu lui Stefanu I. nu a fostu acést'a, ci din-sulu invetiá numai aceea, cà la casulu acel'a se iérta pe-catele prin botezulu datu de eretici dupa modrulu pre-crisu in s. Evangeli'a, déca si candu unii ca si acesti'a

¹⁾ S. Cypriani epist. 45.

²⁾ S. Augustinus.

³⁾ I. Cor. 3, 6—7.

⁴⁾ 4, 2.

¹⁾ Fapt. ap. 19, 3—5.

²⁾ S. Augustini tractatus 5. in Ioan.

³⁾ 4, 5.

⁴⁾ S. Ioanu 20, 22.

⁵⁾ S. Cypriani epist. 70. et 73.

botezati la eretici lapedandu-se de eresu se reintorcu cu infrangere la baserica; deóráce numai basericeii s'a datu poterea de a iertá peccatele prin botezu si impacare.¹⁾ Deci botezandu-se cinev'a la eretici, este într'adeveru botezatu si crestinu; ci charulu botezului se face in dinsulu lucratoriu si i-se ier'ta peccatele numai dupa-ce, delaturandu piedec'a eresului, intra pocaitu in sinulu basericeii.

3) Dupa dis'a apostolului cátra Galateni,²⁾ „cáti in Christosu s'au botezatu, in Christosu s'au si imbracatu.“ Ereticii in sa nu se imbraca in Christosu, deci neci se botéza in Christosu. — La acést'a d'icu, cá toti acéi'a, carii s'au botezatu in Christosu, se si imbraca in Christosu, asa cátu se póte díce despre dinsii, cá au primitu sacramentulu seau tain'a botezului.³⁾ Nu se imbraca in sa cu totii asa in Christosu, incátu deodata cu tain'a botezului se priméscá si santieni'a viatiei, adeca urmarile botezului; precumu nici celu ce se botéza in baserica, fára se aiba parerea de reu pentru faradelegile sale de mainainte, nu se imbraca in Christosu cu santieni'a viatiei, cutótecá in baserica a primitu botezulu. Drept'aceea si ereticii se imbraca in Christosu prin botezu, cutótecá nu se imbraca in Christosu totodata si cu santieni'a viatiei.

4) In cartea I. a santului Petru⁴⁾ se pune in asemenare baseric'a cu corabi'a lui Noe, „intru carea puçine (adeca optu suflete) s'au mantuitu de apa; a carei'a tipu acumu fiendu botezulu, si pre noi ne mantuesce.“ Deci cei botezati afara de corabi'a acést'a, adeca de baserica, voru pierí de potopu. — Cu totu dreptulu se póte asemená baseric'a cu corabi'a pentru botezu, prin carele se primescu in baserica nu numai toti pruncii, ci si dintre cei mai de etate seau vârsta acéi'a, carii in buna credintia se botéza la eretici. Ear déca pentru cei ce cunoscú retacirea eresului botezulu nu este corabi'a mantuirei, nu botezulu primitu e de vina, ci singuru numai peccatulu lorú; precumu nici pentru cei ce s'au botezatu in baserica botezulu nu este corabia de mantuire, déca moru in faradelegi.

§. 9. Canonele 46 si 47 a apostoliloru nu restórna invetiatur'a pana ací dedusa.

Nu este vreunu lucru mai improtivitoriu lamuririi adeverului, decátu candu cinev'a, voindu se castige crediamentu parerei sale cei gresíte, se nesuesce a acoperí retacirea sa cu vestmentulu celu pomposu alu documentelorú celorú vechie, carile fiendu menite spre unu scopu mai bunu, prelanga acea cá numai cudeatari'a se potú trage spre proptirea retacirei, insiéla prin stralucirea lorú o multíme mare de barbati, cari suntú póte dedati a cumpení documentele numai depre faci'a acelor'a, fára ca se le petrunda pana la medua.

Intre celealalte documente vechie, cari se aducu inainte spre aperarea invetiaturei despre lips'a neapérata de a botezá denou pre eretici, in lini'a antáia ni se arunca canonulu 46 dintre asia-numitele canóne apostolice, in carele se díce, cá „episcopulu ereticescu botezu primindu, a se caterisí poruncimu,“ si eara-si can. 47, unde se díce, cá „episcopulu pre celu spurcatu decátra cei necinstitori de Ddiu de nu-lu va botezá, se se cateriséscá.“

Inainte in sa de ce asi aretá, cumu aceste canóne nu potú stricá invetiaturei basericeii cat. despre validitatea botezului datu prin eretici dupa ronduéla lui Christosu, cauta se graescu cev'a prescurtu despre auctoritatea canónelorú asia-numite ale apostoliloru.

Scopulu studiilorú acestor'a nu me ier'ta, dar neci mi-este voi'a a scrie aici o disertatiune despre inceputulu, scrietoriulu adeveratu si auctoritatea acestorú canóne. Aceea in sa cauta se amintescu, cá intre invetiatií veacului de acum'a nime nu se indoiesce despre aceea, cumca canónele aceste nu le-au asiediatu ss. apostoli, si cumca acele mai tardíu, si anume la capetulu veacului II. si la inceputulu veacului III., s'au culesu si s'au asiediatu in form'a de asta-di din otaririle mai multorú sinóde intemplate pre acelea tempuri.¹⁾

Dar déca acést'a este inceputulu canónelorú din vorba, (ce nime, fiendu cu mintea sanetósa si cunoscundu celea ce s'au scrisu prin barbati invetiati in tréb'a acést'a, nu va poté trage la indoieála atunci noi nu suntemu siliti a recunósse in susu amintitele canóne 46 si 47 ale apostolilorú alt'a, fára numai marginirile sinódelorú de la Iconiu si Sinad'a ori parerile altorú asemenea cugetatori, carii lapedandu-se de dátina vechia moscenita de la apostoli invetiá pre lá inceputulu veacului III., cá trebue se se boteze denou toti ereticii. Intru cátu au fostu legiuita acést'a parere a lorú, am doveditu destulu in partea antáia a studiilorú acestorú. Dar cutótecá parerea lorú erá gresíta, totusi dupa-ce pre acele tempuri in sa nici o definitiune nu s'a fostu adusu asupr'a intrebarei acéstei'a, dinsii eráu liberi a urmá parerei lorú; si nu e mirare, déca culegatoriulu detiermuririlorú sinodali a aflu de bine a insirá intre canónele basericeii primitive si aceste dóue canóne, carile prin pracs'a unorú baserice resaritene se vedeáu a fí primite si santiunate. Ci dupa-ce s'a adusu otarire definitiva in caus'a acést'a, dupa-ce sinódele ecum. de la Nice'a I. si Constantinopolu I. si sinodulu localu de la Arelatu au edísu, cá numai pre acéi eretici trebue a-i rebotezá, carii n'au primitu botezulu dupa ronduéla lui Christosu si dupacumu se dá botezulu in baserica: nu sciú cumu se potú aduce inainte aceste canóne spre a dovedí, cá toti ereticii fára deosebire arú fí de a se botezá denou.

Fratii nostri de alta parere respundu la aceste, cá in canonulu 2 de la Trul'a s'au pecetluitu intre celealalte asiedimente basericesci si canónele apostolilorú; asiadara aceste canóne au potere de lege ca si tóte celealalte otariri ale sinódelorú ecum.; drept' aceea in intielesulu acelorú dóue canóne mai susu amintite trebue se se reboteze toti ereticii, in sa si cei ce cugeta impreuna cu latinii. — La cei ce arú vorbí asia, li-asi dá svatulu fratiescu, se nu se amegésca pre sine. Scimu noi, cá canónele apostolilorú pentru vechimea lorú suntú de mare pretiu inaintea crestinilorú, si dupa pecetluirea lorú in sinodulu de la Trul'a acele suntú lege adeverata pentru baseric'a resariténa. Asi dorí in sa se-si aduca aminte fratii nostri, cá chiaru acea auctoritate basericesca, carea a adusu unele legi pre tempurile, candu s'au culesu canónele apostolilorú, a remasu in baseric'a lui Christosu si dupa tempurile acele pana in diu'a de asta-di. Acést'a auctoritate apoi a potutu se asiedie alte canóne nóue, prin cari s'au schimbatu in parte ori s'au stersu de totulu unele canóne de mai inainte, precumu au pofítu adeca cercustárilé tempului si a locurilorú feliturite; si totdeuén'a legea cea mai nóua s'a socotitu

1) Vedi: Lumpfer Dissert. de doctrina s. Cypriani, art. II. §. 5.

2) 3, 27.

3) S. Augustini De unitate baptismi, cap. 8.

4) 3, 20 — 21.

1) Vedi: Bevereg. Synodicon, t. II. annot. in can. ap. praefatio. nr. 10.

a avé potere de a obligá, remanendu cea vechia seau derogata in parte seau stersa de totulu, dupacumu adeca a fostu dispusetiunea legei cei nóue.

Asiadara déca dupa canonulu 2 de la Trul'a canónele apostoliloru suntu lege basericésca, se nu uitámu, cà si canonulu 8 si 19 de la Nice'a si canonulu 7 de la alu II. sinodu ecum. suntu lege adevèrata, pecetluindu-se canónele si a cestoru sínóde ecum. la Trul'a. Incátu in sa aceste canóne mai tardíu s'au asiediatu in baserica decátu canónele apostoliloru, apriatu lucru este, cà otarirea acestoru sínóde ecum. are potere de a obligá, ear dintre cele ale apostoliloru numai asiediamentele acele si numai intr'atá'a mai potu avé potere obligatória, carile si incátu nu se improtivescu legiloru aduse in sínóde urmatórie. Deórace in sa in canonulu 19 de la Nice'a se statoresce, cà pre Paulianisti trebuie botezatu denou, pentrucà, dupacumu se díce in telcuire, ei nu botezá asia, precumu se botéza drepcredintiosii; ear in canonulu 8 Novatianii se primescu cu singura impunerea maniloru, fàra a se botéza denou; apoi in canonulu 7 alu sinodului ecum. II. se amintescu ereticii, a caroru botezu se primesce, precumu si acei'a, a caror'a botezu se lápeda, si acestu canonu se intaresce in sinodulu de la Trul'a prin can. 95: din acestea apriatu vede fiacine, cà canonulu 46 alu apostoliloru (carele díce: „episcopulu botezu ereticescu primindu, a se caterisí poruncim“) numai schimbatu in intielesulu acestoru otariri nóue mai are potere de a obligá, ear necidecumu dupa intielesulu cuventeloru in sine.

Ear cumca telcuirea acést'a este legiuita, nime nu o póte scí mai bine, decátu chiaru fratii nostri de alta parere, carii decâteori le vine la socotéla a se tiené de legea cea mai tardíu adusa, fàra neci o sfiéla si greutate uita de legile de mai inainte; numai candu e vorb'a de a se intrarmá incontr'a nóstra, le place a întórce procedur'a, folosindu asia dóue cumpene, care nu e lipsa se spunu câtu de tare ne instrainédia si impiedeca apropiarea. — Si intr'adeveru cine dintre fratii nostri resariteni nu ar aপরá din tóte poterile sale drepturile patriarchului de la Constantinopole, castigate prin canonulu 28 alu sinodului ecumenicu de la Chalcedonu? Si totusi ce se vedi? canonulu acést'a alu 28. nu e altu cev'a, fàra numai calcarea celoru ce s'au statoritu in canonulu 2 alu sinodului ecumenicu de la Constantinopolu I., unde se díce: „Episcopii cei depreste ocarmuiri pe basericele cele afara de otarele loru se nu le bantuésca, neci se turbure basericele; ci dupa canóne . . . episcopii ocarmuirei asiaticesci cele ale Asiéi se le ocarmuésca, si cei ai cei ponticesci pe singure cele ponticesci, si cei traciesci numai pe ale Traciei se le economisésca.“ Ear dincontr'a canonulu 28 de la Chalcedonu díce: „Pe singuru metropolitii ponticesci si asianesci si ai traciescei ocarmuiri, dar inca si episcopii cei ce suntu in varvaricescile locuri ale ocarmuiriloru mai inainte díse, se se chirotonésca de la mai inainte dísulu preasantulu scaunu alu preasantei baserice cei din Constantinopolu.“ Acumu se fia iertatu a intrebá: cine nu vede, cà prin legea acést'a mai tardíu adusa se sterge legea cea mai dinainte in privinti'a celoru trei eparchie ale Asiéi, Pontului si Traciei, cutóteca parintii de la Chalcedonu dícu apriatu in canonulu 1.: „canónele, asiediate de ss. parinti in fiascecare sinodu pana acumu, am indreptuitu a se tiené?“ — Se fimu dara drepti si se dícemu, cà cutóteca canónele apostoliloru s'au pecetluitu la Trul'a, totusi canónele 46 si 47 prin otaririle mai tardíu aduse in sinodele ecum. de la Nice'a I. si Constantinopole I. s'au

schimbatu intr'acolo, ca adeca numai ereticii, carii nu botezáu dupa ronduél'a lui Christosu, se se boteze denou; si cumca acést'a mai nóua otarire a avutu potere de lege, se vede apriatu din pracs'a basericei resaritene pastrata din tempurile acelorú sínóde mai pana in dílele nóstre cu mare scumpetate.

Si cu aceste socotescu cà am aretatu, cumca canónele 46 si 47 ale apostoliloru nu restórna invetiatur'a basericei catolice despre validitatea botezului datu prin eretici, dupacumu se dá acél'a in baserica. Dar acést'a aretare s'a facutu, precumu a potutu vedé fiacine, supunendu, cà in acele canóne ar fi vorba despre botezulu ereticiloru datu dupa ronduél'a lui Christosu si in intielesulu prescrieriloru basericei.

Altcumu trebuie in sa se socotimu totu lucrulu, déca impreuna cu preainvetiatulu Beveregius vomu díce, cà in canónele atinse se prescrie primirea prin rebotezare in baserica a celor'a, caror'a, precumu díce Tertulianu, ¹⁾ „tóte-su straine si improvitórie adevèrului nostru,“ carii „n'au unulu si acelasi Ddieu cu noi, neci unulu si acelasi Christosu,“ ²⁾ carii prin urmare nu imbraçiosiédia un'a si aceeasi regula a credintiei, neci pazescu form'a prescisa a botezului. De acést'a soiu au fostu Hermogenianii, Praxeanii, Catafrigi, Marcionistii si alii; mai incolo acei'a, carii, dupa marturisirea santului Ireneu, botezáu ³⁾ „in numele necunoscutului parinte a tóte, in adevèrulu mam'a tuturoru, si in acél'a care s'a pogoritu pre Isusu,“ precumu si in „unirea, rescumperarea si impartasirea toturoru virtutiloru;“ asemenea cei ce botezandu rostiá nesce cuvente ingrozitórie, precumu βασιμὸν, χαμοσση, βασιανορὸν, si altele. Carii toti nebotezandu in intielesulu celoru prescise, neci nu se póte díce cà aru fi botezatu cuadeveratu. Dreptce tare intieptiesce au ronduitu ss. parinti in canónele mai susu atinse, ca pre ereticii acést'a ca pre unii, carii, nefiendu botezati dupa modrulu prescisu de Christosu, nu se poteáu socotí de medulari ai basericei, se-i boteze déca vinu la baserica. Acei'a apoi, carii au primitu odata botezulu dupa adevèru, se oprescu a se botezá denou chiaru prin can. 47 alu apostoliloru, unde se díce: „Episcopulu pre celu ce are botezu dupa adevèru, de lu va botezá din inceputu, se se caterisésca.“ ⁴⁾

Si déca acést'a e intielesulu canóneloru apostoliloru din intrebare, cine nu vede, cà acele nu numai nu restórna invetiatur'a basericei cat. despre validitatea botezului primitu de la eretici in modrulu prescisu in Evangelia, ci mai virtosu intarescu pracs'a totdeun'a pastrata in baseric'a lui Christosu, de a primí adeca cu botezare in sinulu basericei pre ereticii acei'a, carii in cele substantiale schimba materi'a seau form'a botezului, folosindu-se d. e. cu nesce estrase din plante mirositórie in locu de apa firésca, seau schimosindu cuventele, prin cari se invóca cele trei façe ddieesci. —

Si déca am atinsu aici materi'a botezului, se-mi fia iertatu a mai adauge, cà in s. scriptura nu se prescrie defeliu, cà ce modru se se tiená in intrebuintiarea apei la botezu; ci se prescria numai, ca fiascecine se se boteze in numele T. si alu F. si alu Sp. s. Ear poterea cuventului grecescu βαπτίζω in limb'a romanésca se infaçiosiédia prin cuventulu „a spelá.“ Pentru acea oricine spelá pre altulu cu apa firésca, chiamandu numele celoru trei façe ale preas. Treime, (fresce cu intentiune de a

1) De praescr. cap. 12.

2) De bapt. c. 15.

3) Adv. haer. l. I. c. 18.

4) Vedi: Bevereg. annotat. in can. 47. apostol.

face aceea, ce voesce beseric'a a face prin ast'a) se dice că botéza; si asia botezatu este atátu acel'a, carele se afunda cu totu trupulu in apa, câtu si acel'a, carele in partea cea mai de capetania a trupului, adeca pre capu, e spelatu cu apa; precumu dicemu, că s'a spelatu nu numai celu ce s'a scaldatu in baia, ci si acel'a, carele numai pre vultu seau obrazu si pre capu s'a spelatu. Deci cei ce botéza pana in diu'a de asta-di cu trei afundări, bine facu, pastrandu dátin'a cea vechia; dar ne rogâmu se nu osendéscă si prochiame de eretici pre toti acei'a, carii pentru schimbarea cercustărilor, a timpurilor si a locurilor mai vreu se priméscă botezulu numai pre capu prin tornare, decâtu si pre celealalte medulari ale trupului prin afundare, deórace atátu in afundare câtu si in tornare se adeveresce spelarea. Acést'a cu atátu mai virtosu, deórace aperatorii lipsei neaperate a afundarei spre validitatea botezului sunt almintrea siliti a osendí ca pre nesce eretici si pre atari, pre carii dinsií altcumu i onorescu ca pre nesce santi parinti ai basericeí, cumu d. e. pre s. Gregoriu celu mare pap'a de la Rom'a, sub a carui pastorire in loculu afundarei s'a introdusu mai virtosu la basericele apusene intrebuintiarea tornarei la botezu, fiendu pana atunci si pre acolo in dátina afundarea. Si cumca unu astfeliu de botezu nu e ereticescu, ci adevératu botezu a lui Christosu, ne marturisesce s. Ciprianu,¹⁾ carele cu multe dovedi scóse chiaru din s. scriptura ne aréta acést'a, deunde deduce inca si aceea, că „si stropirea cu apa inca tiene loculu baii cei mantuitórie.“ Precumu se vede si insu-si Tertulianu ni-o insinua acést'a acolo, unde díce:²⁾ „Cine ti-va dá tîe, unui omu de asia indoitiósa infrangere, vreu stropire cu orice feliu de apa?“

Se nu se pripéscă dara fratii nostri a ne judecă de eretici singuru pentru cuventulu, că noi ne indestulimu a ne botezá pre capu; precumu nici noi nu-i stinderimu, déca domnieloru sale le mai place a se botezá pre totu trupulu. Se n'aiba mai mare revna pentru ortodocsi'a sa, decâtu cumu a avutu invetiátulu Fotiu si de sórte multu urgisitulu Michailu Cerulariu, carii in multele invinuirii redicate asupr'a scaunului apostolicu alu Romei necaiuri nu imputa apuseniloru peccatulu eresului, pentrucă acesti'a nu botéza cu trei afundări; cutóteca mai alesu Michailu Cerulariu cu multe cause de mai puçina insemnătate s'a nesuitu a cohonestá desbinarea facuta, precumu erá d. e. că episcopii apuseni pórtă anele, că preotii apuseni si-radu barbele, si alte nemicuri de aceste, pentru cari necicandu a fostu iertatu a sfasiá in dóue camési'a cea necosuta a lui Christosu, adeca baseric'a, si a se portá cu nesupunere faciá cu auctoritatea asiediata de D. Christosu in persón'a lui Petru si a urmatoriloru acestui'a spre bun'a ocarmuire a basericeí sale si spre pastrarea unitatei, carea e sem-nulu caracteristicu alu acestei baserice.

Dr. V. Mihályi de Apsi'a,

profes. de teología.

(finea va urmá.)

Fragmentu istoricu besericescu,

(deciapiatu din manuserise de ale lui Samuilu Clainu.)

(finea.)

Spune acumu ce episcopi au avutu Romanii din Ardélu?

Turburările vremiloru au facutu, de noi nu potemu se avemu catastichulu toturoru arhiepiscopiloru romanesci din Ardélu, ci numai a unor'a nume le avemu; si celu mai antáiu episcopu, a carui'a nume lu avemu, a fostu pre la a. 325 Teofilu, carele si la saborulu antáiu de la Nice'a a fostu¹⁾; dupa acest'a a fostu Teotimu, apoi Ulfil'a, carele mergundu la Tierigradu la imperatulu Valente, se iee ajutoriu asupr'a lui Atanaricu craiului Gotiloru, a adusu eresulu lui Arie. Se dícu acesti'a si episcopii Gotiloru, pentrucă Gotii erá in Daci'a, carea acumu se dice Ardélu. — Dupa-ce au intratu Ungurii in Ardélu pana la vremea lui Giul'a celu betranu, mosiulu depre muma alu santului Stefanu craiului Tieriei-unguresci, care Giul'a a fostu domnu Ardélului si s'a botezatu la Tierigradu, de unde a adusu cu sine episcopu pre Ieroteiu²⁾; nu se vedu a fi avutu Romanii in Ardélu episcopi pentru gónele Unguriloru pana au fostu pagani; că pana la vremea santului Stefanu antáiuulu craiu alu Unguriloru, adeca pana la a. 1000, crestinii cei din Ardélu luá preoti de la episcopulu din Argesiu, care este in Tier'a-romanésca.³⁾ Dupa Ieroteiu Ungurii din Ardélu cu Giul'a celu mai teneru eara-si lapedandu crestinatatea, nu se cetesce se fia fostu altu episcopu, pana candu s. Stefanu le-a datu episcopu. Daracine au fostu episcopi pana cătra capetulu anului 1348, nu scimu, in sa scimu, că episcopi au fostu, carii de la Ieroteiu se díceá arhiepiscopii Albei-Iuliei, adeca ai Belgradului, că Belgradulu de la Giul'a (Iuliu) se dice Alb'a-Iuli'a; că Uladislau craiulu Tieriei-unguresci in cartea sa din a. 1494, cu carea intaresce privilegiiile monastirei s. Michailu de la Maramuresiu cele date de la Antoniu patriarhulu Tierigradului, carele a trairu mai inainte de a. 1400, intru acést'a carte Uladislau craiulu díce, cumca „Iarie egumenulu monastirei s. Michailu episcopului de la Muncaciu celui de cinulu seu cinste, eara arhiepiscopului de la Ardélu celui de acumu si celoru ce voru se fia, ca maimariloru sei, detornica ascultare se fia detoriu a dá.“⁴⁾ Asiadara pre vremile acelea erá episcopi romanesci in Ardélu.

Spune acumu episcopii, carii de atunci incóce se sciú?

Pre la a. 1348 episcopu la Ardélu romanescu a fostu Ioanu, apoi Niceforu, de ací dupa acea altu Niceforu, apoi Dionisie, Nicolae, Arsenie, Vasilie, Ioanu, Gerasimu, Stefanu, Genadie, sub carele antáiu s'a tiparitu Cazani'a romanescu in Brasiovu la anulu 1581. Apoi a urmatu Ioanu, carele a facutu cárj'a episcopésca cea de argintu, pre carea este scrisu numele lui; pre vremea acestui'a la Belgradu Michaiu voda, Domnulu Tieriei-romanesci, a innoitu metropol'á Belgradului. Dupa acest'a au fostu Iosifu, apoi Daniilu, apoi Sav'a, Genadie, Iorestu; sub acest'a (depositus) au tiparitu Calvinii Cazani'a, in carea dícu, că postulu nici este bunu, nici reu, se póte lasá la Romani, de vreu se postésca, si alte rele dogme. In a. 1648 s'a pusu arhiepiscopu Simeonu Stefanu de

¹⁾ Epist. 76. ad Magnum. „Aspersio quoque aquae instar salutaris lavacri obtinet.“

²⁾ „Quis enim tibi, tam infidae poenitentiae viro, asperginem unam cuiuslibet aquae commodabit.“ De poenit. c. 6.

¹⁾ Euseb. De vita Constantini, libr. I. c. 7.

²⁾ Cedren. Compend. histor. tom. II. pag. 636., editionis regiae Parisiensis; Zonaras Ann. libr. XVII.

³⁾ Samuel Tiimon De imagine novae Hung. c. 15.

⁴⁾ Hujus copia per capitulum Albense autenticata exstat in archivo episcopali Balásfalvae.

la Belgradu; pre vremea acestuia s'au facutu pascele, adeca pane cu vinu se se dee in diu'a de pasci, s'au tiparitu Testamentulu nou si Psaltirea depre jidovia in-tórsa de Calvini, si alte càrti date inprotiv'a credintiei.¹⁾ Apoi a urmatu Sav'a, cu acestu nume alu doilea; acest'a fórte tare in credintia a fostu si mai pre urma lapedatu din porunc'a craiului Michaiu Apafi din scaunu, si uritu batutu, si batjocuritu, a moritu; acest'a de la craiulu Acacie Borceai a dobenditu, ca preotii din nemic'a se nu dee dieciuéla seau decíma;²⁾ si de la Michaiu Apafi a dobenditu, se nu dee nici din vinie, care intru a lui Borceai scrisóre nu erá.³⁾ A lui Sav'a acest'a dóue rónduéle sabornicesci avemu, cea d'antáia 12, cea de a dóu'a 10 articuli cuprinde; amendóue din a. 1675; intru acestea se poruncesce, ca preotii se lase limb'a slovenésca, si santele slugíbe se se nevoésca a le face romanesce.⁴⁾ Dupa Sav'a a urmatu Barlaamu, apoi Iosifu Budai, de aici Teofilu, carele antáiu a marturisitu unirea cu beseric'a Romei; dupa mórtea lui a urmatu Atanasie; sub acest'a s'a seversítu totu lucrulu unirei cu beseric'a apusului; acest'a este celu mai depre urma arhiepiscopu romanescu in Ardélu alu Belgradului.

Ce a fostu dupa acea cu arhiepiscopí'a Romanilor din Ardélu?

Dupa mórtea metropolitului Atanasie, alegundu-se dupa obicei, in a. 1716 s'a numitu episcopu Ioanu Pataki, carele s'a facutu baronu. Acest'a din parinti romani de la Chioru a fostu nascutu, ci a fostu crescutu la legea latinésca, in carea s'a si preotítu; apoi alegundu-se episcopu la Romani, eara a trecutulu la legea grecésca. Acest'a la Vien'a in colegiumulu lui Pázmán a invetiatu teologí'a apoi a fostu si la Rom'a; ci ca se dobendésca mosía pentru episcopía, a lucratu la imperatulu Carolu, se intemeieze nóua episcopía, carea s'a si facutu; cà imperatulu a datu mosía episcopíei, carea o-a numitu de la Fagarasiu, in Sambet'a de josu si la Ghierl'a. Acest'a nóua episcopía de la Fagarasiu s'a intaritu si de la pap'a Inocentie alu unspradiecele subtu numele santului Nicolae, macarcà poporulu tieneá dupacumu a fostu de demultu metropolí'a a santei Troitie, si episcopulu siedeá in cetatea Fagarasiului. A episcopulu acestuia avemu o rónduéla sabornicésca din a. 1725, carea cuprinde 14 articuli. Dupa mórtea episcopulu Ioanu Pataki tóta ocarmuirea besericésca a fostu la rectorulu colegiumulu Iesutiloru din Clusiu, de la carele si o rónduéla sabornicésca avemu, carea multi articuli cuprinde.

Dupa Ioanu Pataki cine a fostu episcopu Fagarasiului?

In anulu 1729 s'a numitu episcopu Fagarasiului Ioanu Inocentie Clainu de la Sadu, scaunulu Sabiiului, carele invetiatur'a teologicésca la Sambet'a mare in Tiér'a unгурésca o invetiase. Acest'a sa facutu baronu si a dobenditu mosí'a Blasiului, care fiendca cu jumetate intreceá venitulu mosíei acesteia pre venitulu episcopescu de la Sambet'a si de la Ghierl'a, a dobenditu de la imperatulu Carolu, ca cealalta jumetate de venitu se fia pe sém'a monastirei si a seminariului, si asia s'a facutu monastirea si intr'ins'a s'au asediatu calugheri unspradiece, se fia prelanga episcopu si se invetie scólele. Multu s'a nevoitu acestu episcopu pentru binele neamului seu, câtu mai pre urma in a. 1751 i-a cautatu se se lase de episcopía, si in tiér'a sa mai multu nu i-a fostu

slobodu se vina, ci la Rom'a, unde se dusesse, cealalta viatia a petrecutu pana la a. 1768 22 a lui Septembrie. — Dupa Clainu a fostu episcopu Petru Pavelu Aronu de la Bistr'a, varmegi'a Belgradului, carele la Rom'a a invetiatu teologí'a, fú numitu in a. 1752 si a moritu in a. 1764 Februaru 29. Acest'a a fostu omu fórte santu, cu viatia infrenata, in tóta vremea episcopíei sale nici carne nici lapte nici óue nici pesce nu a mancatu, la 300 de diaci pane a datu, si pre multi i si inbracá. Elu a fostu intemeiatoriulu seminariului clerului si alu panei, carea si asta-di se dà diaciloru. Acest'a cu viatia sa a aretatu, cà si acumu se póte tiené viatia santiloru celoru de demultu. — Dupa acea a urmatu Atanasie Rednicu din Maramuresiu de la Giulesci, carele la Vien'a a invetiatu teologí'a; omu, ca si mai susu numitulu Aronu, cu viatia adevératu santa. Numitu a fostu Atanasie in a. 1764 si a moritu in a. 1772 in 2 Maiu. — Apoi a urmatu Gregorie Maioru de la Servadu, varmegi'a Solnocului de midílocu, carele la Rom'a a invetiatu teologí'a; s'a numitu in a. 1772, s'a lasatu de episcopía in a. 1781, eara a moritu in a. 1785. Acest'a antáiu a avutu titulu de escelentisimu; mare rívna si dragoste a avutu spre neamu, si multu s'a nevoitu se lu póta ajutá. — Dupa acea in 1781 s'a numitu Ioanu Bobu, carele si acumu in a. 1791 traesce; teologí'a la Sambet'a-mare in Ungari'a o-a audítu.

Subtu metropolí'a Belgradului ce episcopíe au fostu?

Subtu metropolí'a Belgradului a fostu episcopí'a de la Giuagiu,¹⁾ alta episcopía a fostu la Bistr'a²⁾ si la Maramuresiu;³⁾ inca si episcopí'a Muncaciului a fostu sub arhiepiscopí'a Belgradului.⁴⁾ Metropolitulu de la Belgradu se dícea alu Belgradului, alu Silvasiului, alu Vadului, alu Maramuresiului si alu Oradie-mari,⁵⁾ in cari locuri ordinióra episcopíe se vedu a fi fostu, apoi pentru turburările vremiloru scadiendu episcopii, tóte ca la o maica s'au intorsu la metropolía.

Romanii cei uniti mai au undev'a episcopi?

Au inca Romanii cei uniti episcopía frumósa si bine inzestrata de preamarit'a imperatésa Mari'a Teresi'a, craiés'a Tieri-unguresci, in Tiér'a-unguresca la Oradea-mare, unde si capitulumu si seminariumu au.

Cine au fostu episcopi la Oradea-mare?

Mai de demultu la Oradea episcopi au fostu, carii pre vremile góneloru ereticesci au fostu incetatu, si se tineá acelea parti ale Oradii de metropolitii Belgradului din Ardélu. Earu dupa-ce a incetatu metropolí'a Belgradului si s'a facutu episcopí'a Fagarasiului, episcopii latinesci de la Orade, prin unirea Romaniloru de acolo luandu prelegiu a supune beseric'a romanésca cea de acolo síe, nu au mai ingaduitu se se tiená de episcopí'a Ardélului, fiendca este in Tiér'a-unguresca, ci ei singuri au vrutu se le fia episcopi; dara pentru chirotonie si pentru alte rónduéle besericesci au pusu ei namesnicu episcopu grecu de legea grecésca pre unu Meletie Covaciu, carele mai inainte erá acolo preotu la Greci.

1) Benkő in sua Transilvania vel Milcovia, non recordor, refert diploma seu collationales denominationis episcopi Algyogyensis Valachorum.

2) Pray in Specimine hierarch. Hungaric. episcopatus Munkácsiensis refert literas ordinationis Parthenii episcopi Munkácsiensis ab archiepiscopo Transilvaniae Belgradiensi Simone Stephano de a. 1651; in his habetur, quod archiepiscopus convocaverit ad perangendam consecrationem episcopum Bistranensem.

3) Se adevéresce acest'a din dalteriele, cari eu insu-mi le-am vedíutu, a lui Doroteiu episcopulu Maramuresiului depre la a. 1692.

4) Patet id ex literis Uladislai regis Hungariae de a. 1494, quarum copia autenticata per capitalum Albense extat in archivo episcopali Balásfalvae.

5) Se adevéresce acest'a din predosloviéle multoru càrti vechi, cumu este o Cazania in Brasiovu la a. 1581 tiparita, Testamentulu nou din porunc'a lui Georgiu Rákoczi craiulu Ardélului tiparitu in Belgradu la a. 1651, si Ceaslovulu tiparitu la Sabiiu in a. 1696, sialte multe càrti.

1) Exstant hi libri Valachice impressi jussu principis Michaëlis Apafi Albae-Iuliae 1651.

2) Exstat super hoc copia literar. principis Barcsai de anno 1659. 15. Martii.

3) Literae principis Michaëlis Apafi de anno 1663. 1. Septembr.

4) Exstat in archivo episcopali Balásf.

Dupa Meletie cine a fostu apoi episcopu la Orade?

Dupa mórtea lui Meletie imperatés'a Mari'a Teresi'a cu fiulu seu imperatulu Iosifu au intemeiatu episcopí'a de legea grecésca la Oradea, carea mai multu se nu fia supusa episcopului latinescu, si intr'ins'a au numitu episcopu pre Moise Dragosiu de la Turd'a din Ardélu, carele mai inainte la Oradea a fostu vicaresiu seu protopopu mare; morit'a Moise in anulu 178 - (lipsesce celalaltu numeru).

Dupa Moise cine a fostu episcopu la Orade?

Dupa mórtea lui Moise imperatulu Iosifu a numitu episcopu pre Ignatie Darabantu de la Meneiu din varmegi'a Solnocului de midilocu, carele mai inainte multa vreme subtu trei episcopi ai Fagarasiului in Ardélu la Blasiu fusese vicaresiu generalu; fost'a si prepositu la monastirea santei Troitie de la Blasiu. Multe vrednice si bune lucruri si folositorie a facutu acest'a pentru beserica si pentru neamulu romanescu, si multu s'a ostentitu, câtu cu bunu adevéru si elu se póte numerá intre parintii neamului romanescu, nu numai intre episcopi; ci nu incetéza de la acestea pana ce va fi intru acést'a viatia, intru care Ddieu se lu padiésca intru multi ani.

Dara toti Romanii cei uniti din Tiér'a-ungurésca suntu subtu episcopulu Oradei-mari?

Ceialalti Romani uniti, carii suntu in Tiér'a-ungurésca afara de eparchí'a episcopului de la Orade, adeca cei din varmegiele Satmarului, Sabolciului si a Maramuresiului, suntu sub episcopí'a de la Muncaciu, care episcopía din Rusi si din Romani se alcatuiesce.

Dara Romanii cei neuniti au episcopi, si unde au?

Romanii cei neuniti in Tiér'a-romanésca la Bucuresci au metropolitu, si afara de acést'a dóue episcopíe, la Romnicu un'a, alt'a la Buzeu; cei din Moldov'a la Iasi au metropolía, si afara de acést'a trei episcopíe; cei din pàrtile tataresci, ori schiptrului rusescu ori jugului turcescu supusi, eara-si episcopii sei au, precumu au si cei din Bulgari'a si Çintiarii din Tesali'a.

Dara Romanii neuniti desubtu corón'a Tieriei-unguresci au episcopíe?

Romanii neuniti cei desub corón'a Tieriei-unguresci mai preste totu loculu impreuna cu Serbii au episcopi, unde au; ba mai virtosu Serbii le stapanescu sufletele, care lucru mai totu din neinvetiatur'a Romaniloru vine; cà macaru de suntu unele eparchie numai romanesci, cumu este cea de la Ardélu si cea de la Bucovin'a, ci fiendu subtu ocarmuirea metropolitului serbescu, serbi episcopi le dà; cei din pàrtile ungueresci, din eparchí'a Aradului, si a Timisíorei, si a Versietiuului, macaru de suntu mai multi Romani, episcopii loru totu serbi suntu, in care pàrti pentru lips'a invetiaturei, de carea episcopii nu multa grigia pórtá de Romani, multu s'au selbatecitu.

Acestu fragmentu istoricu besericescu inca in 1848, fiendu eu profesoru de istori'a universalá in Blasiu, l'am fostu decopiatu cu litere latine din unu manuscrisu ruptu de alu parintelui Samuilu Clainu (Miculu), scrisu de man'a dinsului cu litere cirilesei, care ms. atunci l'am aflu in bibliotec'a calugheriloru romanesci gr. catolici Vasiliti din Blasiu. Manuscrisulu parintelui Clainu, din carele am decopiatu fragmentulu acestu besericescu, mai aveá câteva còle si din istori'a Romaniloru, compusa cu intrebàri si scrisa eara cu cirilice; din acele còle o parte eu in 1848 o-am insemnatu cu puçine note si in acelasi anu o-am si paritu la Sabiiu cu litere cirile; eara cealalta parte se afla la mine in copia scrisa cu litere latine, carea mai tardù o voiu face cunoscuta in carev'a fòia romana.

In privinti'a fragmentului besericescu aici publicatu aflu de lipsa a mai insemná in acestu organu besericescu inca urma-

tóriele: 1) cumca in acelu fragmentu in respunsulu sunatoriu despre episcopulu Clainu dupa cuventele aceste: „in Tiér'a-ungurésca“ am suplinitu punendu cuventulu „invetiase“, care cuventu lipsiá in manuscrisu, insa contecstulu lu pretindeá; 2) cumca in respunsulu la intrebarea acést'a: „Spune acumu episcopii, cari de atunci incóce se sciú?“ aflandu eu la margine scrisu cuventulu „depositus“ langa cuventele „subtu acest'a“ sunatorie despre Iorestu, l'am pusu intre parentese delocu dupa „subtu acest'a;“ 3) cumca in respunsulu intrebării mai ante memorate in fragmentulu besericescu publicatu arhiepiscopii Romaniloru din Ardélu se afla scrisi in urmatoriulu modu: „pre la a. 1348 arhiepiscopu la Ardélu romanescu au fostu Ioanu, apoi Niceforu, de aici Teofanu, dupa acea altu Niceforu, apoi Dyonisie, Nicolae, Arsenie, Eutimie, Vasilie, Nicolae, Teodosie, Ioanu, Teoctistu, Gerasimu, Iorestu, Teofilu, Stefanu, Genadie;“ adeca se afla in acelu ordinu, precumu s'au fostu publicatu acei'a si in Siematismulu diecesei Fagarasiului din 1842, si in Actele si fragmentele edate de T. Cipariu in 1855; cu insa aflandu in respunsulu intrebării mai susu memorate pre urmatorii arhiepiscopi stersi, adeca pre Teofanu, Niceforu, Eutimie, Nicolae, Teodosie, Teoctistu, Iorestu, si pre Teofilu, pre acesti stersi i-am lasatu afara, si am decopiatu catalogulu arhiepiscopiloru romanesci asia, precumu suntu publicati mai susu in fragmentulu acestu besericescu, luandu afara pre Ioanu arhiepiscopulu, pre carele l'am decopiatu dimpreuna cu anulu 1348, care anu in manuscrisu impreuna cu Ioanu arhiepiscopulu erá asisiderea stersu.

G. Popu, canonicu.

Instructiunea in scol'a populara se baséza pre intuitiune.

(dupa T. Vernaleken.)

Omulu nu póte precepe nemic'a fàra de intuitiune sentiale ori spirituale.

Natur'a prunciloru aduce cu sine, ca se se initieze seu incunoscintieze mai antáiu cu acele obiecte, cari-su mai aprópe de sentiurile loru si cari facu nemidilocitu materi'a intuitiunei. Lucrurile esterne, cu proprietàtile si relatiunile loru, le dau ocaziune de a vorbi chiaru si regulatu. Acésta materia a intuitiunei in sa nu trebue estinsa pana acolo, incátu ea singura se constitue unu ramu din instructiune; ea nu e altu cev'a, decátu o instructiune reale pertractata in modu intuitivu, si in modulu acest'a atinge scol'a populara. Dealtmintrea dupa o recerintia derépta tóta instructiunea ar trebuí propusa intuitive, déca e de a se asteptá folosu dupa dins'a.

Tóta doctrin'a fàra intuitiune e órba; ea se strapune in memoria si remane acolo, ca unu capitalu mortu, pana atunci, pana candu memori'a are putere de a o portá. Ceedereptu este unu proverbiu, carele díce: „tantum scimus, quantum memoria tenemus“ (atát'a scimu, câtu tienemu minte seu pastràmú in memoria); in sa totu ce scimu in modulu acest'a si nu cu ajutoriulu intuitiunei, nu e scientia adevérata nece duratória. Ca se fia dara adevérate conceptele, ce si-le castiga baiatulu prin instructiune, si ca acelea se fia totodata si duravere, tóta instructiunea trebue se fia intuitiva; deórace foculariulu seu vatr'a e fórte micutia in proportiune cu numerositatea represintatiuniloru, ce acurgu intr'ins'a, asia câtu represintatiunile cele recinte ca mai tari pre cele vechie fórte iusioru le impingu si si-facu loru locu, decumv'a cele mai vechie nu-su imprimare bine in memoria. Instructiunea intuitiva togm'a aceea e pentru memoria, ce e embolulu la pump'a de aeru: prin ea se deschidu gaurele perceptiunei, ear cele ale uitarei re-manu totu inchise.

Principiulu de a propune intuitive l'a redicatu la recunoscere generale renumitul Pestalozzi.

Dealtmintrea totu aceea a invetiatu si Amosu Comenius, nascutu in Moravia la anulu 1592. Elu a fostu directoriu si predicatoriu in Fulneck, si prin multe aventure s'a sustienutu in diferite provincie. Pre la a. 1650 a fostu tramisu in Transilvani'a, ca se reformeze scolele de acolo. Acolo a scrisu renumitul opu „Orbis pictus“ (lumea depinsa). Comenius afirma intre altele acestea: „In instructiune cuventulu se nu fia separatu de obiectu, va-se-dica ambele se curga paralelu. Multe deodata preste olalta nu-su eficaci, ci puține si inca un'a dupa alt'a, incependu de la celea mai deaproppe. Influentieza mai antaiu asupr'a sentiuriloru, ca se fia baiatul capace de a primí, dupa aceea asupr'a memoriei, si in urma asupr'a intielesului — mintei, — cu a carei ajutoriu e in stare a-si face concepte. Prunculu nu trebuie astrinsu se memorizeze cev'a inainte de a precepe obiectulu de memoratu, (nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu).“ Comenius, dupacumu se vede din acestea citate, invetia, ca tota instructiunea trebuie se fia reale intuitiva, ear necedecatu impreunata cu moralisari lungi.

Comenius, folosindu-se de analogia, dice mai departe: „Fiacare arta se pote invetia numai prin deprindere; asia d. e. pictur'a prin deprinderea des'a a peneului, etc. Maistrulu trebuie se demustre tironelui seu cu forfecile in mana, cumu se taia din panura seu materia, ear nu avisandu-lu prin teoria la obiectulu acatiatu de cuiu. Punctulu de manecare se fia celea usiore si simple, apoi de acolo se se pasiesca la celea grelea si departate. Precumu fiacare limba mai bine se pote invetia prin audire, usuare si decopiere, decatu prin regule, cari omului mai multu i-subministra numai ajutoriu si securitate; intogm'a e si cu orice obiectu. Prin exemple, deprindere si regule tote se potu, bine observandu, ca regul'a neceodata se nu premérge esemplului. La a dou'a prelegere se nu treci, pana candu pruncii nu au cuprinsu pre cea de antaia; la a dou'a repetiesce pre cea de antaia, asia catu se se imbuca un'a cu alt'a. Explicandu cutare obiectu, trebuie se-lu aibi inaintea ochiloru, ca numai asia pote fi explicarea cu efectu. Prunculu si-imaginéza internulu unui obiectu numai atunci, candu a cuprinsu cu chietate proprietatile lui cele esterne. La o asemenea petrunere interna se recere, ca ochiulu mintei se fia sanatosu, obiectulu chiaru, ear scrutarea perseveranta. In unu tempu anumitu trebuie se le areti numai unu singuru obiectu, si mai antaiu preste totu, dupa ceea partile constitutive; deorace memori'a, scaunulu represintatiuniloru, are trei ocupatiuni: un'a ca se imprime ceea ce-i-areti, a dou'a ca ceea imprimare se o tiena tare, pentrucá apoi a trei'a se pota fi sincera candu o intrebamu. Memori'a se ageresce forte prin coherentia obiectelor“.

Sirurele opului lui Comenius suntu scrise cu psihologia, metodic'a si didactic'a in mana. Cu catu e mai simpla maistr'a, dice elu, cu atatu se pote deprinde mai bine; demulterior in sa se cere mai mare talentu la un'a mai simpla, decatu la alt'a mai complicata. E de lipsa, ca docintele se faca revista preste procesulu seu de desvoltare, ceea se o studieze si se o aplice apoi la discipuli. O scrutare si atentiune serioasa la desvoltarea unei plante inca nu strica; deca urmaresce docintele procesulu de desvoltare a unei plante, deca observa ocupatiunea gradinariului, si in fine deca trage paralela intre chiamarea

ambiloru, desecuru ca va afla o analogia insemnata. *) Precumu in natura, asia si in educatiune, e iertata o miscare libera intre marginile unei legi anumite. In instructiune legea se nu premérge esemplului, ci ceea se si-o deduca discipululu din esemplu cu ajutoriulu magistrului. Invetiati numescu acestu metodu „geneticu“; elu singuru e celu naturale, numai cu ajutoriulu lui se ajunge scopulu instructiunei, carele e, ca se ajuti pre discipulu, si se-lu inderepti, si se-i-areti calea, ca in urma insu-si se-si fia magistru. — Prelanga tote accetea nu si-implinesce chiamarea cea santa acelu magistru, carele nu iea in considerare „a priori“ destinatiunea omului, aruncandu dese priviri la Creatoriu.

Deca docintele scie fientia intuitiunei, atunci si-usioreza calea intru ajungerea scopului. Celu ce vre se instruedie intuitive, trebuie se scia doue lucruri: 1) obiectulu, si 2) subiectulu instructiunei; adeca materi'a, ce are de a propune, si pre pruncu, carui i-o propune; deorace elu este midilocitoriulu intre ambele. In acest'a scientia i-sta tota maistr'a. In asta espresiune e verb'a despre desteritatea sa, carea fara indoiela presteza multu. Dreptu ca pruncii din un'a si aceeasi clasa suntu de capacitate diferita, in sa fiendu ei mai toti coetani, diferenti'a nu e de totu insemnata, deorace mai fiacare etate si-are punctele de plecare proprie, prelanga cari se invertete. Acest'a sta si cu privire la prunci; si ei, prelanga tota diferenti'a, totu-si au una caracteristica. Acest'a nu o pote studia nimenea, inainte de a fire in contactu cu ei si inainte de a-le observá tote inclinarile. O atare empiria e de lipsa, si are mai multa valóre, decatu tote opurile pedagogice.

G. Munteanu,

teol. abs. si ascult. de pedagog. in Prag'a.

(finea va urmá.)

Unu actu demonstratoriu de o grigia adeveratu pastoralu.

Preasantite Dómne Episcopo, Gratosissime Parinte! Valurile politice si schimbarile guvernamentali, dupacumu ne areta esperinti'a, niciodata n'au lasatu neclatinata naiea mantuirei, baseric'a lui Christosu; ci totdeun'a s'au silitu a esercea presiune si incurgere mai multu seu mai puçinu daunosa institutiuniloru ei. Catastrofele aceste in sa, cate s'au ivitu pana acumu, tote le-a devinsu, si suntemu tari in credintia, cumca si cele ce se voru ivi de aici inainte inca le va devinge, pentrucá „asupr'a bisericei lui Christosu nici portile iadului inca nu voru triumfa.“

Acumu cu stramutarele politice mai recinti denou se vedu a se inaltia nuori fatali pre ceriulu santei biserice, cari maicuséma se paru a ne amerintiá bisericea nostra romana, limb'a si institutiunile ei. Intentiunile guvernului in asta privintia ne suntu toturoru mai cunoscutu, decatu se fia de lipsa aici a se aminti. Deci nu atingu intentiunea de a forma din bisericea nostra constitunala o baserica servila de statu, pentrucá me ingrozescu de urmarile ei, cari aru fi: relacsarea, surparea confidentiei impromutate dintre preotime si poporulu grigiei si conducerei sale incredintiatu. Acest'a ar fi inceputulu desolatiunei, aluatulu demoralisarei; caci

*) De asemenea idea a fostu condusu si nemoritoriulu Schwarz, candu a scrisu in opulu seu pedagogicu, ca omulu e o planta ceresca, in sa pamentulu necedecumu e pentru dins'a paradisu. Coresp.

preotulu de statu mai multu n'ar fi „parinte“ inaintea credintiosiloru sei, ci oficialu!

Nu amintescu câta dauna s'ar casiună bisericeii nóstre, carea atâtu de strinsu e legata cu natiunea, intentiunată uniune a Ardélului cu Ungari'a; ci numai la una inpregiurare me restringu, la limba. In meritulu acest'a agitările unoru Magiari necumpetati trecu departe preste postulatele dreptului atâtu naturalu câtu si positivu, preste graiulu conscientiei, preste marginile intieptiunei. Si aceste agitări, cari pana acumu eráu ascunse sub spudia, incepu a esi in publicu, a se latî pe calea diurnalisticeii magiare. Pre archiereii nostri atâtu de devotati pentru binele si mantuirea credintiosiloru sei, pre deputatii nostri cu sentiu natiunalu necoruptu, pre natiunalistii nostri cei mai meritati, i descriu in dieta, in adunari si cluburi, in conversatiuni si diurnale ca pre reactiunari, numai pentrucă nu se facu cu trupu cu sufletu cu totu Magiari; totu din asta cauza le dau epitetulu de patrioti rei, căsîcandu detorintiele si drepturile de patriotu aru fi in contrastu cu cele de natiunalistu!

In „Magyar ujság“ nru. 19 din 24 Aprile a. c. aparù unu articlu de la unu anonim din Satumare, in carele se afirma: cumca aici nu este nici unu Romanu; cumca in mine se afla insielati, deórace nu sum Magiaru, precumu au fostu crediutu ei; ba inca invetiú limb'a romana in gimnasiu, si fanatisandu pe studintii romani, i-aducu acolo, ca se-si denege natiunalitatea magiara(!); că in beserica folosescu limb'a romana, si se mira, cumu de nu se rescóla in contra-mi poporulu? că visediú despre o Dacoromania, dar nu me voru lasá, ca se inpartiescu teritoriulu coronei s. Stefanu si se mistificu s. constitutiune etc. . . . La articlulu acest'a am tramisu eu respunsu totu la acelasi diurnalu, dar pe semne nu lu yoru dá la lumina. Articlulu mentiunatu Vi-lu acludu sub / . escriu din „Magyar ujság.“

Ce se tiene de invinuirile din acest'a indreptate in contr'a mea, acelea preausioru le asi poté trece cu vederea, cu atâtu mai virtosu, că in ultima analysi' nu suntu altcev'a, decâtu nesce testimonie fide demne, ca de la contrari, despre acuratétia, cu carea me nevoiescu a-mi implini oficiulu ca parochu si profesoru romanu. Dar ce se tiene de seducerea opiniunei publice in privinti'a limbei si a natiunalitatiei romane, de negarea esistintiei loru, de contopirea elementulu romanu in celu magiaru, de sumutiarea si revoltarea unei natiuni in contr'a ceialalte, de introducerea limbei magiare cu hapt'a la vétrele si altariile nóstre, de stramutarea institutiuniloru si sugrumarea constitutiunei bisericeii nóstre romane, autonome, — acestea vedescu o intentiune reutatiósa de suprematia, de apesare inca si in trebile religiunei, in lucrurile conscientiei. Acestea suntu nesce schintei, nesce bombe aruncate cu multa nepasare asupr'a edificiului pazei, in carele cu atât'a sinceritate amu fi doritu a incapé si a pausá dimpreuna cu fratii magiari! Si candu unele ca acestea se sventa in celu mai liberalu diurnalu „Magyar ujság,“ ce vomu avé se asteptâmu de la cealalte, si ce vomu poté asteptá inca mai tardiiu, dupa-ce voru strabate agitările aceste precalculate si la plasele mai de diosu ale poporului? La aceste si despre aceste respunda agitatorii.

Eu in contr'a agitariloru de feliulu acest'a, si in contra urmariloru loru funeste nu afflu in inpregiurarile de fačia — candu nici sinodu, nici congressu natiunalu seuu alta adunare, carea ar avé chiamarea a ne lecuí dorerile si a ne aliná ingrigirile, nu-i in prospectu se se tiena, — dîcu, nu afflu mai folositoriu remediú si mai

poternica preservativa, decâtu ca Preasantí'a Vóstra dimpreuna cu escelintiele si ilustristátile sale domnii metropolitu si episcopi romani gr. cat. si gr. orientali se Ve indurati a susterne unu protestu colectivu la in. ministeriu de interne si celu de cultu, si pana candu ar avé ocaziune natiunea intréga a si-manifestá gravaminele si formulá doririle juste: ca se iee iniciativ'a in contr'a acestorú agitari, cari lasate de sine in scurtu potu se provóce unu macelu infricosiatu, unu resbelu internu si inca duplu, politicu si religiunariu; intonandu, ca se ne respectedie si se dispuna a ni-se respectá dreptulu nostru celu mai santu de limba si natiunalitate in intielesulu inaltelorú principie de dreptate, egalitate si fratiétate; ear de institutiunile nóstre bisericesci si religiunarie se nu se atinga nici pre departe cu intentiuni si mani profane, ca nu cumv'a se patiésca ca si Oz'a, carele a atinsu sicriiulu legei cu necuventia; apoi legea de presa se o aplice la tóte casurile si corespundintiele, ce au de scopu a conturbá bun'a intielegere dintre colocuitori si pacea dintre frati; si in fine se dechiare si arete, cumca constitutiunea si in. ministeriu r. ungurescu suntu institutiuni comune, patriotice, ear nu monopoluri magiare, precumu credu unii, carii nu sciu neci nu vedu mai incolo, decâtu pana la „magyar ministerium, magyar alkotmány, magyar világ.“*)

Cu deosebita veneratiune si sarutarea s. drepte remanendu, in Satumare, 13 Maiu 1867, — alu Preasantei Vóstre umilitu in Christosu fiu

Petru Bránu m. p., protopopu.

Corespundintia.

Blasiu, 17 Maiu 1867.

Inainte de acést'a cu 19 ani acestu opidu — fâra de nice o insemnetate pentru straini, in sa pentru noi Romanii o a dóu'a Roma — a fostu martorulu unei serbâri maretie, ca si care puçine se afla in viati'a popóreloru; a fostu martorulu reinviarei unei natiuni uitate de tóta lumea, unei natiuni, carea nu aveá sperantia, ba, ce e mai multu, carei'a i erá interdîsu a sperá in altu cinev'a, decâtu numai singuru in preabunulu Ddiu. Eu din parte-mi afflu mare asemenare intre diu'a renascerei poporulu romanu si intre diu'a inviarei Mantuitoriuului. Patru mii de ani a suspinatu neamulu omenescu in catenele diavolesci; patru sute de ani a gemutu poporulu nostru sub jugulu apesatoriloru fâra de indurare. Genulu omenescu fù salvatu prin Mantuitoriuulu celu bunu; poporulu nostru fù salvatu prin schintéu'a divina a libertatiei, aprinsa de susu in anim'a conducatoriloru acestui poporu. Despre diu'a inviarei canta s. baserica: „acést'a e diu'a, carea o facù Domnulu se ne bucurâmu si se ne desfâtâmu intr'ins'a;“ despre diu'a reinviarei romane canta nemoritoriuulu poetu:

Acést'a e diu'a, in carea Romanulu,
Petrunsu de chiamarea spiritulu seu,
Si-scutura jugulu impusu de paganulu,
Ce n'avù neci lege, neci chiaru Domnedieu.

Deci permite-mi, o. cetitoriu, a aruncá o privire fugitiva preste viati'a nóstra de la reinviare pana in dílele de acumu.

Inainte de 19 ani cine si-aduceá aminte de poporulu nostru legatu de glia? Nime. Nu numai inaintea popóreloru straine, ci chiaru si natiuniloru de o mama si de unu sange cu noi erâmu necunoscuti. — Câta stramutare! Natiunile sorori adi nu se

*) Obiectulu scrisórei de susu merita cea mai delicata ingrigire a barbatoru natiunei. Altcumu vomu reveni si noi asupr'a radceinei releloru, cari amenintia in acele tienuturi bisericeii si — pentrucă romanismulu pana acumu mare parte numai in bisericeii sa si-a gasitu scaparea — si natiunea romana.
Red.

sfiescu a ne numi cu numele de frati adeverati inaintea Europei culte, privescu la noi si la pasii nostri cu ingrigirea unei iubire adeveratu-fratiesci, se bucura de propasirea noastră, si se intristédia vediendu nóule vomiture de focu ale Hidrei de la Lern'a si arm'a-i amenintiatória. In acesti 19 ani amu propasitu in cultura, in scientia; insa, dorere, amu repasitu in averea materiale si, ci e si mai dorerosu, in averea cea mai scumpa, in averea sufletului, adeca in castitatea moravureloru simple, dar fórte sanetóse ale parintiloru nostri. Deci a sositu ór'a a unspradiecea, se nu intardiámu a corege cele de coresu. Nai'a natiunei a trecut in decursulu susnumitului tempu prin mai multe catastrofe bune si rele; fiii natiunei au trecut prin botediulu sangelui, dupa carele apoi cei scapati fúre tractati cu veninu destrutoriu inventu in dulcetiuri insielatérie; insa stomachulu Romanului fiendu cáim muntenescu, totu lucrulu a fostu fàra de efectulu doritu. Aruncat'au dupa noi si arunca si adi sagine, ca dupa pesci; insa desí prindu ici cólea câte unu pescutiú retacitu, totusi scopulu lor nu si-lu voru ajunge niciodata inimicii romanime! Acumu ajunse nai'a natiunei intre stancele jocatérie, si unde e Orpheus alu nostru, carele cu cantarea-i magica se oprésca stancele, ca se nu nemicésca vaselulu? Deci acei'a, pre cari prevedintia v'a destinatu, ca se conduceti acésta naia scumpa, nu o lasati, ve rogámu, ci o scóteți la portulu scutitoriu, ca se ve binecuvente posteritatea, si lácremele stranepotiloru versate pe mormentele vóstre se dee nutrementu floriceleloru frumóse, ce se numescu „nu-me-uitá!“ —

Acumu dupa premersele voiescu a dá onoratului cetitoriu o descriere precátu se póte mai fidele a serbarei celebrate intru aducerea aminte de adunarea generala a Romaniloru din 1848, despre carea díce generalulu Schuster, cà „o adunare atâtu de numerósa de poporu, carele totusi se fia condusu de atât'a spiritu de lenisce, se documentédie atât'a cultura, atât'a seriositate, atâtu entusiasmu nobile, n'a vediutu in tóta Europ'a.“

In presér'a de 15/3 Maiu tóte ferestrele, nu numai ale Romaniloru, ci si ale neromaniloru inca au fostu iluminate. Amesteculu luminei acestei'a cu lumin'a argintia a lunei, music'a, multímea juniloru studinti cu frundia verde in pelarie, si bucuri'a, ce luciá depre faéiele toturoru, nu a potutu a nu face o impresiune placuta asupr'a sufletelor binesentitérie. Trei transparente infrumsetiáu ferestrele decàtra piatiu ale gimnasiului cu inscriptiunile: „*Viatia'n libertate*“, „*Dacia felix*“ si „*Se traiésca totu Romanulu cu sentimente bune*“, la care din urma eu din parte-mi asi fi adausu bucurosú urmatériele: „ca fumulu se piér'a, si precumu se topesce cér'a de faci'a focului, asia se se topésca toti cei cu sentiuri indoitióse.“ Mai vediui inca unu transparentu in feréstr'a unui cetatianu cu inscriptiunea „*Se traiésca indepindinti'a Transilvaniei*.“ La 9 óre esí de la gimnasiu conductulu de vreo 90 de faclie; câteva flamure modeste ca poporul, ale carui colori le represintédia, saltáu in ventulu linu alu serei. Primele vivate au fostu pentru augustulu domnitoriu, apoi pentru demnitarii si barbatií cei mai emininti ai natiunei. Conductulu acompaniatu de multímea juniloru studinti si a altoru privitori esíndu la strad'a cea mare a incungiuratu piatiulu, nestandu aiurea, decátu numai la cas'a preameritatului literatu si natiunalistu p. o. d. T. C.; acólea s'a cantatu unu „Destépta-te Romane“, si apoi vivatele infocate ale junimei au datu dovéda viua despre stim'a cea mare, ce nutresce in pieptu-si junimea studiósia faci'a cu acestu preademnu barbatu. Ajungundu la pétr'a basericeí, cátiv'a teneri sub conducerea domnului B. cantara poesi'a „Susu pre ceriulu tierci mele.“ Dupa aceea d. Nic . . . studinte de a VIII. clasa tienù depre piétr'a basericeí o vorbire, aretandu pescurtu insemnatarea serbarei si revocandu-ne in memoria adunarea tienuta in 1848. Foculu, cu carele, si sentiulu nobilu, din carele a vorbitu oratorele si-a aflatu resunetu placutu in animele ascultatoriloru. Dupa finirea vorbirei intre vivate pentru monarchulu, pentru escelinti'a sa

metropolitulu, si pentru alti barbati ai natiunei se depusera remasítiele facléloru in midiloculu piatiului, si cátiv'a juni cu flamure in mana au jocalu „romanulu“ in giurulu morindului focariu. S'au mai cantatu câteva poesie, si apoi multímea s'a imprasciatu pe la ale sale, in sinu-si ducundu reimprospetatu sentiulu celu mai sacru — iubirea de natiune.

In demaneti'a lui 15 Maiu — tienendu de dis'a stramosiloru „a Jove principium“ — mai inainte de tóte s'a celebratu cu tóta solemnitatea ddiécés'a liturgiá. Cantárilu eráu mai melodíose, mai patrundiatórie ca de alte ori, rogatiunile mai cu pietate; càci tóte aceste s'au redicatu la pólele tronului Celui de susu pentru ceea ce e mai pretiuitu oricarui sufletu nobile, pentru natiune. In loculu cuminecariului seau pricestnei s'a produsu music'a instrumentala, numai cátu ar fi de doritu, ca d. Sp. se arete mai multu zelu barem in dílele mai insemnate, cumu a fostu si cea de adi. La finea liturgiei s'a cantatu docsologí'a cea mare si — multiamita neobositului profesore de cantu, m. o. d. B. — dóne strofe din „Destépta-te Romane“ cu unu sentiu raptoriu de anima, incátu si umbr'a marelui poetu a trebuitu se verse lácreme de bucuriá!

Finindu-se s. liturgiá amu esítu cu totii sub conducerea flamureloru natiunali, in ordu frumosu si fàra de cev'a scomotu mare, la „Campulu libertatiei.“ Numai sunetulu marsiului romanescu ne faceá se cerculedie mai cu caldura sangele in animele nóstre si ne revocá in minte pe acei bravi, cari inainte cu 19 ani au esítu aseminea la acestu campu. Multi díntre ei au moritu ca martirii santei cause, multi fúre taiati de cósa ce fàra indurare a mortiei; insa precumu din pamentulu ingrasiatu cu sangele martiriloru crestini au resaritu atletii neinvingibili ai religiunei: asia si din cenusi'a celoru mutati de la noi au nascutu si voru mai nasce fii demni de parintií astrucati. Ei ceedreptu au moritu, dar nu a moritu geniulu celu maretiu alu lor; acestu geniu veghiédia si adi preste noi, ne sioptesce cuvente dulci si mangaiatórie in órele tristetiei, ne inbarbata in desperári, ne indrépta candu retacimu, amenintia pe fiii cei spuri ai natiunei, adumbrédia fruntea asudata a luptatoriloru celoru adeverati, si vai de sufletulu, ce se va departá de calea cea salutare croita de acestu geniu! . . . Insa la naratiunea inceputa. Amu ajunsu la Campulu libertatiei; dara nu cugetá, i. cetitoriu, cà dóra loculu, in carele a reinviatu natiunea noastră, e decoratu cu vreunu monumentu grandiosu; nu, o pétra simpla, ce pórtá form'a unui cilindru ne aréta loculu renascerei, si caletoriulu strainu abatendu-se pre la noi, se va uimí vediendu acésta pétra figurandu ca monumentulu celu mai maretiu alu natiunei romane, si suspinandu va díce: „Óre cumu póte o natiune, desí seraca, insa destulu de numerósa spre a-si poté redicá unu monumentu demnu de sine, cumu póte fi asia de nemultiamitória càtra sine insa-si?“ — — La pétra s'a cantatu „Susu pe ceriulu tierci mele,“ apoi a urmatu santirea apei (fesitani'a mica). Dupa acestea se sul pe pétr'a, sub carea e ingropata sierbitutea romana, d. Nea . . . studinte de a VIII. clasa si tienù o cuventare, in carea atinge oratorele trecutulu dorerosu, starea cea critica a noastră de acumu, si díce, cà umbrele celoru ce au jocalu in 1848 rolele principale pe acestu campu ne svatuiescu la unire si concordia fratiésca; provóca pe mamele romane, in ale caroru mani e depusu pemnulu celu mai pretiuitu ale natiunei, crescerea filoru, ca se sedésca de tempurú in anim'a surceleloru gingasie sentiulu iubirei de natiune si de patrie. Dupa finirea vorbirei mai cantaràmu unu „Destépta-te Romane“ si apoi intre vivate si in sunetulu musiciei se redusera flamurele si se asiediaru in museulu gimnasialu, si asia se fini serbarea natiunala. —

Dupa prandiu a fostu maialulu studintiloru, si in diu'a urmatória, din deosebita bunavointia a veneratului ordinariatu si specialminte a. p. o. superioritáti seminariali, s'a tienutu si maialulu teologiloru, despre carele numai atât'a dícu, cà si ceriulu a privitu cu ochi binevoitori la noi, tramitiendu-ne acusi radie

luminóse; acusi demandandu nuoriloru, ca se ne scutéscă incontr'a arșitei sórelui; acusi lasandu unu ventusioru linu, ca se ne recórésca, si prin tóte a redicatu placerea acestei petreckeri inocinte.

St. C.

Ochire prin lumea politica

(din 15—31 Maiu.)

Cronica interna. „Gaz. Trans.“ si „Concord.“ ne imbucura cu urmatoriulu telegramu: „*Comisariulu reg. c. Em Pechy a fostu bineventatu adi in 22. Maiu sub flamur'a natiunala de intieleginti'a si poporulu din Tur-d'a si din tienutu in limb'a romanésca prin dr. I. Ratiu, si fù rogatu, ca se midilocésca la Maiestatea sa redeschiderea dietei transilv. pre bas'a legiloru din 1863/4, asecurandu-lu, cà Romanii esecutarea uniunei incontr'a vointiei loru o voru privi totdeun'a de o fapta violenta si voru lucrá incontr'a ei cu tóte poterile morali, reclamandu si preste 100 de ani drepturile asta-di nerespectate.*“ Totu cu aseminea energiá se fia datu espresiune justeloru dorintie ale Romaniloru si p. metrop. A. St. Siulutiu cu ocasiunea visitei sale facute comisariulu r. in Clusiu in 17 Maiu, cu care ocasiune venerandulu archipastoriu fù primitu cu deosebite onoruri, atátu decàtra comisariu r., cātu si decàtra intieleginti'a rom. din locu, carea i proieptase si o ovatiune cu unu conductu pomposu de tortie, ce in sa se deprecà. Numai totu astfelu de manifestàri energióse si unanime pretotindeni, si ele debunaséma nu voru lipsi a insufflá inimiciloru autonomiei Transilvaniei respectulu cuvientiosu!

Diet'a Croatiei nevrendu a tramite deputati la incoronarea regelui, mai inainte de a fi regulatu relatiunile de statu ale patriei sale, prin rescriptu din 25 Maiu se disolvà, promitiendu-se reconvocarea cātu mai curenda. Se spune in sa, cà diet'a se va chiamá nu mai multu la Zagrabi'a, ci la Esecu; ear pentru deputatiunea de incoronare póte se voru escrie alegeri directe. Dar Croatii, iubindu-si patri'a, sub scutulu legiloru pare cà nu multu se temu de amenintiari.

In diet'a pestana se pregatesce priu o comisiune diplom'a inaugurala, deórace coronarea se va tiené nesmintitu in 10 Iuniu. Afara de acést'a diet'a primà a) inarticularea legeri despre causele comuni; b) restringerea art. III. din 1848 despre drepturile palatinarie, cari se voru regulá mai tardiu; c) schimbarea §-lui 12 despre formarea ministeriulu, asia, ca la propunerea presiedintelui toti ministrii se se denumésca decàtra rege; d) suspinderea art. XXII. despre gard'a natiunale, pana candu nu se va decide sistemulu de aperare; e) modificarea art. IV. §. 6 din 1848 despre dreptulu regelui de a desface diet'a, carele se recunósce cu adausu, ca diet'a se se reconvoce in sa in acelasi anu spre fipsarea bugetulu pre anulu urmatoriu si spre darea de séma despre spesirile facute de regimu fara dieta; f) suspendarea art. V. §. 5. despre represintatiunea granitiei militare si a Ceaichistiloru in dieta, pana la alta organisare. Despre regularea drepturiloru natiunalitatiloru nemagiare nici vorba; ele — mai potu asteptá! . . .

Senatulu imperialu de dincóce de Lait'a se deschise in 22. I. c. prin Maiestatea sa serbatoresce. Ambe casele voru respunde la cuventulu de tronu prin adrese. Cas'a de susu se pare preste totu mai centralista, ear in cea de diosu intre deputatii germani in sa totu se mai afla pana in vreo 50 de centralisti de calibru mai greu seau mai iusioru. Slovenii si Polonii suntu federalisti, Boemii

si Moravii nu s'au infaçiasiatu. Altcumu dupa inceperea desbateriloru i vomu poté judecá mai bine.

Cronica esterna. Multele intelniri de potentati si principi, ce se templa si se voru templá in vér'a acést'a prin Paris si pre aiurea, dau dovéda despre silintiele diplomatiei de a inaugurá pentru venitoriulu celu mai deaprópe o politica a pazei, pentrucá astfelu se previna si se abata erumperea unei possibile revolutiuni generali in Europ'a. MM. ss. imperatulu nostru si imperatés'a dupa incoronare in sa voru mierge la Paris, care visita se dice cà se va reintórce decàtra imp. Napoleonu III.

Imperatulu Mactimilianu se fia caditu in manile republicaniloru.

Regimulu Italiei a contrasu dej'a impromutulu demultu proieptatu pre ipotec'a bunuriloru besericesci.

In Cand'i'a si Omer pasi'a fù batutu de insurginti. Grecii din Tesali'a si Epiru in sa se misica. Nepotinti'a Turciei se vedesce din ce in ce totu mai tare.

Varietati.

Ilustr. sa p. episc. I. Papp-Szilágyi in sa va calorí la Rom'a pre serbatórea martiriulu santiloru apost. Petru si Paulu.

Esc. sa p. metrop. br. A. Siagun'a se afla in Pest'a, si cas'a magnatiloru lu alese in comisiunea pentru redactarea diplomei inaugurale.

O foia politica romana in limb'a germana in cercustàrile critice de adi este, dupa modest'a-ne parere, pentru Romanii din Austri'a o necesitate imperativa. La urdiréa „Albinei“ ne aducemu aminte cà s'a fostu facutu vorba despre acést'a, si nóue ni s'a fostu si respicatu din o parte competente posibilitatea unei eventuale stramutàri a limbei „Albinei.“ Óre n'ar fi consultu a se face acést'a acumu? Noi credemu, cà celealalte diuarie rom. pentru noi si façia cu noi Romanii si-implinescu sant'a misiune cu destulu devotamentu; dar adi e vorb'a, ca publiculu strainu si Europ'a in sa se audia de pàsurile nóstre. Dreptee indresnimu a intrebá: óre sacrificiele, aduse de ilustr'a familia Mocioni pre altariulu natiunei, n'aru fructificá estmodu indiecitu si insutitu mai multu?—

Societati. Guvernulu transilv. aprobà statutele „*Societatei rom. de lect. din Clusiu.*“ Membrii fundatori ai acestei intruniri au de a platì sum'a de 100 fl. v. a., cei ordinari locali 6 fl., ear cei estranei 3 fl., si 1 fl. tacsă de conscriere. Societatea stà sub patrociniulu esc. sale metrop. A. St. Siulutiu. — „*Societatea de lect. a junimeii rom. gimnas. din Beusiu*“ tienù in 12 Maiu unu concertu impreunatu cu dechiamatiuni, participandu mai multe dómne. Concertulu reesì stralucitu.

Cele publicate in „Sion. r.“ nru. 7 din a. c. despre scól'a centr. din Lapusiulu-ung. suntu de a se rectificá intr'acolo, cà aceea nu e paritetica, ci gr. catolica, standu sub ordinariatulu ghierlanu, unde se facu si relatiunile si de unde se denumescu si docintii. Totu aseminea ni se spune, cà impromutulu de 1000 fl. v. pentru aceea nu s'a realizatu, càci din fondurile diéc. nu se potu impromutá bani fara ipoteca indestulitória, ceea ce impromutatoriloru lapusiani le lipsiá.

Rectorulu semin. gr. c. centr. dr. Iac. Ciepanowski se decorà cu crucea de auru pentru meritele castigate astavéra in giurulu ostasiloru raniti deprin spitalele Vienei.

Vambéry, cunoscutulu pentru caletoriele sale prin Asi'a, traduce bibli'a in limb'a tatarésca pre sém'a „Societatei biblice anglese,“ si cãpeta pre còla câte 500 fl.